

FRI-2G.403-1-LL-05

THE IMAGE OF WOMAN IN EMANUIL POPDIMITROV'S "WOMEN'S PORTRAITS"⁶

Pr. Assist. Petya Abrasheva, PhD

Department of Bulgarian Language, Literature, History and Arts,

University of Ruse "Angel Kanchev"

E-mail: pabrasheva@uni-ruse.bg

***Abstract:** The text focuses on the specific ways in which Emanuil Popdimitrov constructs women's characters in his famous poetic cycle "Women's Portraits". Although the genre of the portrait presupposes representation of a person which captures the characteristic features of His/Hers personality, Popdimitrov's "Women's portraits" are not exactly portraits and not quite "women's". They use women's figures only to depict the experiences of the lyrical subject. The text surveys the features of the physical portrait and the influence of the secession aesthetics in women's representations in order to show that the main aim of the poet in his "Women's Portraits" is to aestheticize the image of woman and to depict Her as symbol of beauty and perfection.*

***Keywords:** Emanuil Popdimitrov, "Women's Portraits", women's character, aestheticization, secession aesthetics.*

ВЪВЕДЕНИЕ

„Женски портрети“ на Емануил Попдимитров са считани за най-стойностната и най-представителната част от творчеството на поета. Те продължават и до днес да будят интереса на изследователите със своята тайнствено-романтична атмосфера, стилизирана образност и подчертан мистицизъм. Още самото заглавие на поетическия цикъл създава определени очаквания, свързани с жанра на портрета, чиято основна цел е да изобрази конкретна човешката личност. Спецификата на портрета като жанр в изобразителното изкуство е свързана с акцентирането върху лицето, върху неговите уникални черти и изражение, които от своя страна служат като път към душевността на индивида. В този смисъл портретът е жанр, който търси уникалното, специфичното в личността, който е предназначен да улавя и разкрива същностните черти на изобразявания обект. Да покаже не просто как индивидът изглежда, но какъв е в действителност.

Женските портрети на Емануил Попдимитров обаче не се вписват изцяло в така представения жанров модел. Портретът е изображение на единичен обект, в него няма „разказ“ за някаква случка, няма представяне на отношения, няма междуличностна динамика. В творбите на Емануил Попдимитров женският образ, макар и положен във фокуса на вниманието, е средство за проникване не само и не толкова в личността на героините, колкото в интимния свят и преживяванията на лирическият Аз. В този смисъл женските фигури, доколкото ги има, са само част от динамиката на изображението, а самите стихотворения представляват отделни картини, представящи преживяванията на лирическият Аз в миговете на вътрешно съзерцание на любимата жена. Така портретите на Емануил Попдимитров са портрети не толкова на жените, колкото на любовта, на спомена, на носталгията по тях.

---

⁶ Докладът е представен на конференция на Русенския университет на 28 октомври 2022 г. в секция Езикознание и литературознание с оригинално заглавие на български език: ОБРАЗЪТ НА ЖЕНАТА В „ЖЕНСКИ ПОРТРЕТИ“ НА ЕМАНИУЛ ПОПДИМИТРОВ. Разработен е по научноизследователски проект: „Изследване на българския национален характер през призмата на хуманитаристиката и изкуството“, 22-ФПНО-01.

Оказва се, че женските портрети не са нито портрети, нито са толкова *женски*⁷. Какво обаче ни казват те за образа на жената, какво мотивира появата им и защо остават като едни от най-важните творби, с които и до днес свързваме името на Емануил Попдимитров? Ще се опитаме да отговорим в следващите редове.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Физическият портрет на жената в „Женски портрети“

Макар самият жанр на портрета да създава нагласата женските фигури в стихотворенията на Емануил Попдимитров да са представени с конкретни черти от външния им вид, портретите рядко изобразяват елементи от физическия облик на любимата. Те насочват към отделни детайли от него (*наведена малка главица/ и плитки, завити и жълти кат мед* („Лисхен“), *сини очи* („Клара“), *големи и влажни очи* („Ефросина“), *бледни черти* („Ирен“), но в някои от стихотворенията изобщо отсъстват физически белези на героините („Кристен“, „Ема“, „Лаура“). Дори когато присъстват, елементите от физическия портрет на жените са бегли и по-скоро само загатват как те изглеждат, като чертите не целят да изградят някаква конкретна представа за външния вид, а да насочат по-скоро към вътрешните характеристики – чистотата и невинността на любимата, усещанията и спомените, които тя събужда у лирическият говорител.

Това, което обаче жанрът на портрета подсказва в изследвания тук поетически цикъл, е силно изявеното изобразително начало на тези стихотворения, засиленото визуално внушение на текстовете, което е свързано с множеството детайли и декоративни елементи, които обгръщат портретите. За разлика от повечето поети символисти, които се съсредоточават изключително върху музикалността и звуковото съвършенство на своите творби, в стихотворенията си Емануил Попдимитров разчита повече на визуалните внушения, използвайки средствата на богатата орнаментика и стилизирания детайл.

Влиянието на сецесионната естетика в „Женски портрети“

В книгата си „Символите в творчеството на българските символисти“ Добрин Добрев изтъква засилената еkleктичност в творчеството на Емануил Попдимитров, която според него е свързана с влиянието на естетиката на сецесиона. Пребиваването на поета във Франция и Швейцария безспорно е оказало своето въздействие върху естетическите му възгледи, срещайки го с доминиращите тенденции в европейското изкуство от онази епоха. *Сецесион* или *ар нуво* е стил в изящното, приложно изкуство и архитектурата, който възниква през 90-те години на XIX век и добива популярност из цяла Европа. Той разчита на използването на стилизирани флорални елементи и други естествени форми, извлечени от природата – пеперуди, водни кончета, пауни, лебеди и др. Важна черта на сецесиона е използването на богата орнаментика, вълнообразни линии и заоблени ъгли, които създават усещането за мекота. Специфична особеност на стила е също предпочитанието към асиметричните форми, характерни за природата. Богатата декоративност и плавните линии на този тип изкуство придават на изображението приказност и иреалност. Стилът пази връзка с традициите на средновековното изкуство и фолклора, като се счита, че символизмът като направление е свързан с и се явява като естествено продължение на естетиката на *ар нуво*.

Голяма част от характеристиките на *сецесиона* могат да бъдат проследени в поетиката на „Женски портрети“ на Емануил Попдимитров. Стихотворенията представляват стилизирани образи на жени, които се отличават с богата орнаментика и акцент върху детайла (*цветята цъфтят по стъклата, кристалните двери, виола кремонска*) („Лаура“).

⁷ Подобна теза застъпва и Милена Кирова в статията си, посветена на Емануил Попдимитров, във втория том на „Българска литература от Освобождението до Първата световна война“. Вж. Kirova, M., 2018. Bulgarian Literature from the Liberation to First World War, vol. 2. Sofia: Kolibri Press. (Оригинално заглавие: Кирова, М., Българската литература от Освобождението до Първата световна война. София: Колибри.)

Детайлите тук служат като фон, който създава определени нагласи и представи, свързани с образа. Те рамкират представата за жените, засилвайки естетическото внушение и акцентирайки върху представата за жената като естетически значим обект.

Свързана със сецесиона е и цветовата гама в творчеството на Емануил Попдимитров. В „Символите в творчеството на българските символисти“ Добрин Добрев отбелязва, че цветовете в поезията му са традиционните за сецесионното изкуство: „Ярка илюстрация на близостта на поезията на Ем. Попдимитров до сецесиона е демонстрираната единствено от него търпимост към всички цветове, като същевременно той използва съгласно художествената практика на това направление най-често златото, среброто (заедно с Лилив), бялото (заедно с Лилив), жълтото и зеленото”. (Dobrev, D., 2000) (*златен шлем държеше ти* („Ема“), *плитки...жълти кат мед, златисти иглички* („Лисхен“), *бели венци* („Ефросина“).

Богатото присъствие на природни елементи в Женските портрети също може да бъде обвързано с естетика на сецесиона. Подобно на художниците, които принадлежат към *ар нуво*, Емануил Попдимитров също изпълва творенията си с цветя, дървета, клони, птички, ручей (*в очите ти две теменуги цъфтят...* („Лисхен“), *люлеят се бледи брези* (Клара“), *И пак зад върбите наднична луната* („Ефросина“), *докоснах аз с кремова роза кристалните двери* („Лаура“). Природните елементи имат множествена функция в текстовете – от една страна, те имат за цел да създадат усещането за чистотата и естествеността на любовта, превръщайки се в подходящ декор за двамата влюбени и облагородявайки представата за любовта. От друга страна, природните елементи имат и чисто декоративна стойност и служат като атрибути на женския образ, които се включени директно в описанието на любимата и се превръщат в органическа част от представата за нея (*Ти си кат пъпка от кремова роза, Лаура...* („Лаура“) (внушавайки младостта и свежестта на Лаура), *приличаш ти, Лисхен, на мъничко слънце,/ на мъничък цвет* („Лисхен“) (внушавайки идеята за чистотата и невинността на детето) и т.н. В други случаи природните елементи са част от пейзажа и внушават определени чувства и състояния – *над мътно зелена Сарина/ лес боров и тъмен тъмней* („Клара“) (създавайки усещането на някаква тревога и опасност), *Погледай, обрасъл е в бурени двора* („Ефросина“) (внушавайки идеята за запустение и самота) и т.н. Съчетаването на тези разнородни функции на природните детайли в текстовете говори за особената значимост, с която е натоварена природата в творчеството на Емануил Попдимитров – факт, който не един от изследователите му е изтъквал.

Стихотворението „Жена“ – път към разгадаването на женския образ

Макар че не принадлежи към цикъла на портретите, стихотворението „Жена“, поместено в стихосбирката „Вселена“ от 1924 г., може да бъде възприето като програмен текст във връзка с образа на жената, тъй като събира в себе си и обобщава представата на поета за ролята и мястото на женската фигура в мъжкия свят. В този смисъл творбата се явява като метатекст към женските портрети и, както заявява Милена Кирова в книгата си „Българска литература от Освобождението до Първата световна война“, може да бъде мислена като портрет не на конкретна жена, а на представата за жената изобщо⁸.

Стихотворението проследява основните културни и социални роли, свързани с образа на жената, през няколко ключови митологични и религиозни женски фигури. Жената е представена като сибилка – тя е прорицателка, която умее да се докосва до сферите на божественото, да носи друг тип познание, което говори с гласовете на отвъдното. Тя е също така тази, която може да вижда и да сочи пътя, която е способна да изведе човечеството от *хаоса тъмен*, като подреди отново свят за него и му помогне да преодолее своята изгубеност. Не на последно място, тя е и раждащото света начало, съзидателната сила, която движи

⁸⁸ Вж. Kirova, M., 2018. Bulgarian Literature from the Liberation to First World War, vol. 2. Sofia: Kolibri Press. (Оригинално заглавие: Кирова, М., Българската литература от Освобождението до Първата световна война. София: Колибри.), стр. 416 – 469.

всичко. Жената, накратко казано с думите на поета, е форма на *велика човечност*, богинята на живота, която модерният човек сам е поругал, изгубвайки една от своите най-същностни опори. Въпросът е как тя да бъде отново въздигната до сферите на божественото.

Естетизация на женския образ в “Женски портрети”

Женските портрети на Емануил Попдимитров си поставят за цел да положат жената отново на пиедестал, да я покажат в цялото ѝ величие и блясък, в красотата на чистите духовни стойности, които тя носи. Това става през естетизацията на женския образ, през превръщането му в естетически обект, чиято основна цел е с присъствието си да възвърне липсващата в света красота, да отвори пътя към високото.

Естетизацията на женския образ в „Женски портрети“ се осъществява по няколко начина, които работят едновременно и които ще обобщим тук накратко. Жената в „Женски портрети“ е освободена от традиционно свързаната с нейната природа греховност. Тя е чиста, невинна и по детски недокосната от несъвършенствата на действителността.

Важна особеност на изображението на женските портрети при Емануил Попдимитров е специфичната оптика на отдалечаване на обекта, която работи по два начина – чрез отдалечаване на образа във времето или в пространството. Отдалечаването във времето е свързано най-често с полагането на изобразяваната картина в миналото. Жените в „Женски портрети“ често са образи спомени. Всяко отделно стихотворение е разгръщане на конкретно любовно преживяване, положено в дистанцията на времето и носещо носталгиите на невъзможното завръщане. В тази посока работи обвързването на образа на любимата с детството, предпочитана територия на символизма с идеята за чистотата и невинността, която то носи („Лисхен“, „Ефорсина“). Образът на несъбудената още женственост е ключов в поезията на Емануил Попдимитров и е свързан със стремежа женската фигура да се представи като чиста, свята и невинна, без обаче да губи възможностите на зрялата женственост. Жената плът не е изцяло отречена в творчеството на Емануил Попдимитров⁹, но нейната телесност е отложена във времето. Пак в тази посока работи и разполагането на спомена в различна спрямо настоящето епоха, в неопределеното минало на *стари, стари времена* („Ема“).

Отдалечаването на изображението в пространството също има различни възможности и измерения. Най-общо пространствената дистанция е свързана с полагането на образа в територии, в които се прекъсва връзката му с обичайното, делничното, познатото – такива са пространствата на съня, бляна, приказно-екзотичното или смъртта. Това преминаване в сферите на иреалното е свързано със стремежа да се акцентира върху връзката на женските образи с онзи друг свят на красота и духовност, със света на идеите, в който всяко символистично изкуство остава вгледано. Другостта на жената в този смисъл е знак за това, че тя е част от други, от по-висши духовни територии и може да отведе до тях и мъжа.

Дълбоката перспектива на изображение, представянето във времева и пространствена дистанция спрямо настоящето, позволява да се заличи връзката на жената с познатото, ежедневието, тривиалното. Това от своя страна отваря пространство за идеализация на изобразявания обект, внушава усещането за неговата различност, за тайнствената му, романтична природа. В същото време засилената декоративност на изображението стилизира женския образ и го разкрива като функция на красивото, природното, съвършеното.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В своите „Женски портрети“ Емануил Попдимитров рисува последователно различните измерения на красивото у жената, превръщайки я в произведение на изкуството. Жената в тези стихотворения не е реална личност, тя няма биография и характер, няма лице. Тя е само блян, но върху този блян се полага възможността за съществуване на света изобщо. Именно в

⁹ Както е например при Лилиев

това се корени и тайнствената сила на Женските портрети - портрети, към които всяка една епоха пристъпва с възхищение в опит да разгадае тайнствената сила на женската природа.

REFERENCES

Dobrev, D. (2000). Symbols in the works of Bulgarian symbolists. Sofia: Siela (**Оригинално заглавие:** Добрев, Д., 2000. Символите в творчеството на българските символисти. София: Siela).

Dudevski, Ch. (1969). Emanuil Popdimitrov. Sofia: Bulgarian Writer Press (**Оригинално заглавие:** Дудевски, Хр., 1969. Емануил Попдимитров. София: Български писател).

Igov., Sv. (2010). Emanuil Popdimitrov in: History of Bulgarian literature. Sofia: Bulgarian Academy of Sciences, 569-572 (**Оригинално заглавие:** Игов, Св., 2010. Емануил Попдимитров. В: История на българската литература. София: БАН, 569-572).

Kirova, M. (2018). Bulgarian Literature from the Liberation to First World War, vol. 2. Sofia: Kolibri Press. (**Оригинално заглавие:** Кирова, М., Българската литература от Освобождението до Първата световна война. София: Колибри).

Mihaylov, D. (1995). The Lyrics of Emanuil Popdimitrov. In Radev, I., (ed.) 1995. *Dimitar Boyadzhiev, Teodor Trayanov, Emanuil Popdimitrov*. Veliko Tarnovo: Slovo Press (**Оригинално заглавие:** Михайлов, Д., 1995. Лириката на Емануил Попдимитров. В: Радев, И., (ред.) *Димитър Бояджиев. Теодор Траянов, Емануил Попдимитров*. Велико Търново: Слово).

Popdimitrov, Em., (1931-1932). Collected Works, vol. 1-2. Sofia: Gladston Press (**Оригинално заглавие:** Попдимитров, Ем., 1931-1932. Събрани съчинения, том 1-2. София: печатница „Гладстон“).

Pundev, V. (1922). Emanuil Popdimitrov. *Democratic Review*, XVI, № 7, 430-436 (**Оригинално заглавие:** Пундев, В., 1922. Емануил Попдимитров. *Демократически преглед*, год. XVI, № 7, 430-436).